فصلنامه پژوهش های مدیریت در جهان اسلام
شماره مجوز: ۸۵۴۹۵ شماره استاندارد بین المللی: ۶۰۹۴-۲۶۷۶ شماره بیست و سوم (تابستان ۱۴۰۴)

شناسایی پیشرفت تحصیلی کلاس های چند پایه روستایی

(تاریخ ارسال ۱۴۰۴/۰۲/۱۹ تاریخ پذیرش ۱۴۰۴/۰۴/۳۰)

فاطمه امینی

آموزگار مقاطع ابتدایی شهرستان گیلانغرب

چکیده

ضرورت تشکیل کلاسهای چند پایه در مدارس امری اجتناب ناپذیر به نظر می رسد و این در حالی است که انتظار والدین و جامعه از مدارس برای تربیت و آموزش مناسب فراگیران با توجه به مقتضیات زمان بالا بوده و این مهم را می طلبد که مسئولین مربوطه بررسی مدقّانه ای را در مورد کلاسهای چند پایه، نقاط ضعف و قوت آنها، نحوه تشکیل، چینش، اداره و مدیریت و نحوه ی کنترل آنها و راههایی برای تقویت نقاط قوت و افزایش مزایا و کاهش نقاط ضعف و معایب آنها انجام داد در مطلب حاضر سعی بر آن است که بعد از بیان تعریف، اهمیت، ضرورت و تاریخچه ی تشکیل این کلاسها، بررسی مختصری راجع به : علل و دلایل تشکیل این کلاسها، چگونگی اداره آنها تدریس برای پایه های مختلف در یک زنگ، معایب و محاسن این کلاسها انجام داده ۳سپس به بررسی اجمالی کلاسهای چند پایه پرداخته و کلاسهای چند پایه را از زبان یک معلم چند پایه جویا شده و در نهایت به نتیجه گیری و ارائه ی راهکار می پردازیم با امید به این که سهم هر چند بسیار مختصری در این راه دراز داشته باشیم.

واژگان کلیدی: کلاس، چند پایه، معلم، دانش آموزان، پیشرفت تحصیلی

مقدمه

وظیفه دولت وقت می داند. کلاسهای چند پایه به طور عمده در مدرسه های روستایی و عشایری تشکیل می شوند. دلیل اصلی تشکیل چنین کلاسهای هم، به حد نصاب نرسیدن تعداد دانش آموزان یک پایه تحصیلی است. آیا با قرار دادن کلاسی (۲ تا ۳ و ۵ پایه) در اختیار یک معلم و بر عهده گذاشتن حتی وظیفه مدیریت نیز و با تغییر روز افزون محتوی کتابهای درسی و مقایسه قراردادن آن با کلاسهای تک پایه ی شهری نوعی تبعیض ناروا و بی عدالتی در حق فراگیران مناطق محروم نبوده است.وجود چند هزار کلاس چند پایه در کشور ضرورت توجه به معلمان و دانش آموزان این کلاسها، تلاش در جهت اصلاح نگاه غلطی است که نسبت به این کلاسها وجود دارد و حتی برخی از دست اندرکاران آموزش و پرورش، کلاس های چند پایه را مشکلی برای نظام آموزش و پرورش می دانند و توجه کمتری در زمینه تشکیل کلاسهای آموزش ضمن خدمت کلاس چند پایه شده است در حال حاضر در مقطع ابتدایی حدود ۹۵ درصد پوشش تحصیلی وجود دارد.با اجرای طرح جذب دانش آموزان تارک تحصیل و بازمانده تا حدودی این میزان افزایش یافته است. از این تعداد ۴۹/۸ درصد از این کلاسهای درس مقطع ابتدایی در شهرها و ۵۰/۲ درصد از کلاسهای درس در روستاها دایر شده اند که از این تعداد ۳۱/۹ درصد از کلاسهای درس چند پایه هستند. در کل از مجموع ۲۹۹۱۸۷ کلاس درس مقطع ابتدایی، ۱۵۰۲۵۶ کلاس درس در روستاهای کشور دایر هستند البته کلاس های چند پایه فقط در روستاها دایر نیستند چرا که آمار این کلاس ها حتی در پایتخت نیز قابل توجه است به طوریکه در شهر تهران بیش از۳۵ کلاس چند پایه و در شهرستان های استان تهران ۳۷۵ کلاس چند پایه وجود دارد.

بخش اول: اهمیت پیشرفت تحصیلی کلاس های چند پایه

در دوره ابتدایی کلاسی را که با حضور دانش آموزان ۲ یا چند پایه ی تحصیلی و با تدریس یک معلم در یک اتاق درس تشکیل و اداره میشود، کلاس چنر پایه می نامند با توجه به این که دوره ابتدایی ۵ پایه است، بسته به شرایط مختلف و جمعیت فراگیران این کلاسها حداقل ۲ پایه و حد اکثر ۵ پایه اند و اهمیت تشکیل این کلاسها به دلیل تشکیل آنها برمی گردد که از جمله ی آنها می توان به این نکته اشاره کرد که با توجه به کاهش جمعیت کودکان لازم التعلیم بخصوص در روستاها و مناطق کم جمعیت و از طرف دیگر ضرورت تحصیل آن ها، لازم است که کودکان محصل در پایه های مختلف در یک کلاس و در کنار هم و توسط یک معلم تربیت شده و آموزش ببینند.

بند اول: تاریخچه کلاسهای چند پایه

الف) ایران

بااندکی مطالعه درسابقه تعلیم وتربیت می توان دریافت، قدمت وجود کلاسهای چند پایه به قدمت آغار تعلیم وتربیت گروهی می رسد، زیرا که تاقبل ازایجاد تغییرات کمی وکیفی درآموزش وپرورش به شیوه جدید « تعلیم وتربیت کلاسیک وبرنامه ریزی شده باقالب امروزی »، آموزش وپرورش متناسب بانیازها وارزشهای رایج درهرزمان وتحت تأثیر وسیطره حکومتها، نظام ها، جوامع، فرقه ها وحتی خانواده ها به طرق مختلف جریان داشته است.

« عیسی صدیق » درکتاب تاریخ فرهنگ ایران قدمت آموزش چند پایه ای رادرمحدوده سالهای ۲۵۰ تا ۲۵۶ هجری شمسی می داند. او به مکتب به عنوان یکی ازمؤسسات تربیتی قدیم اشاره کرده ومی نویسد:

مکتب مؤسسه ای بود که برای تعلیم قرائت قرآن وآموختن سواد ومقدمات به وجود آمد. مکاتب معمولاًدرمساجد یاخانه معلم یادرسرگذر ودکان یادرمدارس جای داشت. درمکتب روش تعلیم وتربیت انفرادی بود. معلم ابتدا به شاگردان بزرگتردرس می داد سپس آنها را به

عنوان خلیفه به آموختن کودکان دیگر وامی داشت پس ازگسترش تعلیم وتربیت بـه شـیوه امروزی، مکتب جزء مدارس غیررسمی محسوب شـد وباتأسـیس دبسـتان ازتعـداد مکاتـب کاسته شد تاآنجا که درآماررسمی سال ۱۳۵۵ ذکری ازاین مؤسسات به میان نیامـده اسـت. (نیک بخت، ۱۳۸۵).

ب) جهان

آموزش چند پایه ای تاپیش ازانقلاب صنعتی وشهرزدگی درگسـترده تـرین شـکل امکانـات آموزشی درآمریکای شمالی بود. درآموزشگاه های بریتانیا نظام نظـارت وهمیـاری کـه درآن دانش آموزان بزرگتروپیشرفته تربه دیگر دانش آموزان یاری می رسـاندند وبرپیشـرفت آنهـا نظارت می کردند، سنتی دیرنیه است. هنورهم آموزش کلاسهای چنـد پایـه ای دربسـیاری ازجاهای ونقاط آمریکای شمالی واروپا وبه ویژه درروستاها و شهرک های پیرامون شـهرهای بزرگ ازاهمیتی بسیار برخورددار است.آموزش کلاسهای چند پایه خدمات آموزشـی ارزنـده ای دربخش ها وروستاهای اسـکاتلند، کانـادا، فرانسـه، ایـالات متحـده آمریکـا وکشـورهای اسکاندنیاوی ارائه می دهد (آقازاده، ۱۳۸۶).

درچین بیش از۴۲۰ هزار، دراندونزی نزدیک به ۲۰ هزار ودرمالزی درحـدود ۱۵۴۰ مدرسـه تک اتاقی چنـد پایـه ای وجـود دارد. هشـت درصـد آموزشـگاههای فیلیپـین و۳۷ درصـد دبستانهای هندوستان، تنها یک یادوآموزگار دارند. ۲۲ درصد ازآموزشگاههای مکزیک دارای شش پایه وتنها یک آموزگاراست. آموزش کلاسهای چند پایـه درکشـورهای جزیـزه ای اقیانوس آرام که درآنها گروههای کوچک وجدا ازسایرافراد زنـدگی مـی کننـد بسـیار رایـج است. دربیشترکشورهای اروپایی شمار چنین مدرسه هایی (کلاسها چند پایه) روبه فزونی است (الماسی، ۱۳۸۶). یک بررسی تازه درهلند نشان می دهد که ۲۹ درصد همـه ی پایـه های دوره دبستان دارای دانش آموزان باسنین گوناگون بودند. بررسی دیگر درشمال غربـی انگلیس هم گویای آن است که ۶۶ درصد ازآموزشـگاههایی کـه دربررسـی شـرکت کردنـد، نوعی گروه بندی باسنین گوناگون دارند(نیک بخت، ۱۳۸۵).

بند دوم: اهداف آموزش کلاسهای چند پایه

۱)فراهم کردن دوره کامل آموزش با افزایش میزان دست یابی بـه آن درمنـاطق روسـتایی وکم جمعیت

۲) تداوم خدمات آموزشی درشهرهای کوچک که باکاهش شمار دانش آموزان روبرو هستند.

۳)استفاده بهینه ازمنابع محدود

۴) بهبود کیفیت وسودمندی آموزش

بخش دوم: نحوه ی تشکیل، دلایل و ضرورت آنها

کلاس چند پایه بسته به تعداد پایه ها و تعداد دانش آموزان هر پایه می تواند تشکیل شـود که حتی می توان در کلاس جهت تمرکز حواس دانش آموزان از چند تخته سـیاه اسـتفاده نمود یا کلاس را به شکل یو (یو شکل) مرتب کـرد کـه چیـدمان دانـش آمـوزان بـه طـرق مختلف بسته به نوع روش تدریس و علاقه مندی معلم جهت استفاده از روش های تـدرس مختلف است و ضرورت آن می تواند حداقل دو دلیل داشته باشد : ۱- دانش آموزان در این کلاس ها به رشته شناختی و اجتماعی می رسند و هم چنین این کلاس ها منجر به کاهش رفتارهای ضد اجتماعی دانش آموزان می شود. ۲- از لحـاظ اداری – چـون تعـداد دانـش آموزان این پاتیه ها کمتر است از نظر اقتصادی برای دولت مقرون به صرفه اسـت چگـونگی اداره این کلاس ها و تدریس برای پایه های مختلف در یـک زنـگ را چگونـه ارزیـابی مـی کنید.اداره کلاس چند پایه کمی حساس تر از کلاس تک پایه است بـه ایـن خـاطر کـه بـا گروههای سنی مختلفی از دانش آموزان سر و کار داشته و کلاس باید برای همه مفرح باشد و معلم و دانش آموزان احساس دوستی با یکدیگر بکنند و معلم برتوانمندی دانـش آمـوزان اعتماد داشته و برنکات مثبت آنها تأکید کند و از تنبیه بپرهیزد همچنین از مـواردی مثـل مسخره کردن شاگردان، تهیه کردن آنها به وسیله نمره و موارد دیگر که می توان نام برد به عنوان اهرم فشار و تنبیه استفاده نکرده و از آنها اجتناب کند. و بـه منظـور تـدریس کـردن

یرای پایه های مختلف در یک کلاس، باید یکی از پایه ها را به عنوان محور اصلی تدریس در نظر گرفت و برای پایه های دیگر تکلیف ارائه نمود.

بخش سوم: شرایط و علل وجود کلاس های چند پایه در روستا ها

۱- پراکندگی روستاها و عوامل خاص جغرافیایی ۲- کمبود جمعیت بطور اعم و کمبود تعداد دانش آموزان واجب التعلیم در برخی روستا ها به طور اخص ۳- استفاده از وجود کودکان به سن تعلیم رسیده در امور کشاورزی، دامداری، قالی بافی و...به منظور امرار معاش خانواده ۴- وجود مسائل و مشکلات متعدد مالی، اقتصادی و کشاورزی در روستا ها ۵- فقدان، یا نا مناسب بودن راه های ارتباطی بین روستا ها و شهر ها ۶ -فقدان یا کمبود انگیزه ی قبول خدمت برخی معلمانم در روستاهای کم جمعیت و فاقد امکانات اولیه زندگی ۷- اظهار بی تفاوتی برخی از خانواده های به علت تجربه ی تلخ از بیهودگی تحصیلات ابتدایی و علوم کارایی آن در زندگی روزمره آنان و نبود امکانات ادامه ی تحصیل در دوره راهنمایی ۸- عدم موافقت بیشتر خانواده های روستایی به تحصیل دختران به ویژه در مدارس مختلط ۹- کمبود اعتبارات و معلم کافی برای کاهش تعداد دانش آموزان قابل قبول به منظور گشایش مدارس جدید و یا کاهش تعداد پایه های یک مدرسه ۱۰ – بی توجهی شدید گذشته به وضع مردم روستاها از جهات مختلف و کوچ کردن بی رویه ی آنان به شهرها ۱۱- عدم استقبال عمومی مردم روستا از تعلیم و تربیت کلاسیک.

بخش چهارم: چگونگی اداره کلاس و تدریس برای پایه های مختلف در یک زنگ

برای رسیدن به مهم طرق سه گانه ی اداره ی کلاس مطرح می شود که عبارت است از:

طریقه محوری : برای هر پایه درس معینی پیش بینی می شود، به طوری که حد اکثر ۳ گروه از فراگیران با فاصله ی معین مستقیماً با معلم کار می کنند و برای گروههای دیگر دروسی از قبیل : خط، نقاشی، گزارش نویسی، انشاء، تمرین حساب، جمله نویسی و... که نیاز کمتری به نظارت مستقیم آموزگار دارند منظور می شود، بنابر این چون اساس کار

معلم در هر ساعت حداکثر با ۳ گروه است و گروههای معینی در محور کار قرار می گیرند، این روش را، روش محوری می گویند بقیه کلاس ها را با تعیین تکلیف به انجام کارهای تمرینی مشغول می شوند، گروه خود آموخت یا گروه فرعی می نامند.

گروههای محوری را برحسب تعداد محور۱ ،۲، ۳می گویند. نکات مربوط به این روش : برای کلیه دروس هر پایه این روش استفاده می شود، نکته ی دیگر اینکه کلاس های اول و دوم تحمل کمتری داشته و بیش از ۲۰ دقیقه در محور قرار نمی گیرند، ضمن این که آموزگار باید وقت کلاس را تنظیم و از بلا تکلیفی فراگیران جلوگیری کند باید توجه داشت که تمرینان هر درس محور برای تثبیت یاد گیری و جلوگیری از شلوغی گنجانده می شود.

روش گروهی : تدریس درس و موضوع واحد : در یک جلسه درس به کلیه ی پایه های موجود در یک اتاق درس که به روش گروهی یا یک موضوعی و یا درس همان نامگذاری می شود و به این شرح است : الف) تدریس ماده ی درسی واحد به تمام پایه ها در یک لحظه : معلم درس معینی را یکباره برای کلیه گروههای موجود در یک اتاق درس ارائه می دهد، پس از ذکر کلیات درس به طور مشترک به تناسب توانایی و اطلاعات قبلی و نیاز دانش آموزان هر پایه توضیحات اختصاصی را جداگانه در گروهها مطرح می کند، این روش برای دروسی مثل : نقاشی، هنر، خط، دینی و قرآن، ورزش و تعلیمات اجتماعی و حداکثر در ۳ پایه ی نزدیک و متجانس تا حدودی عملی است ولی برای پایه ی اول عملی نیست.

ب) تدریس ماده ی درسی واحد به تمام پیه ها در یک جلسه به ترتیب نوبت : در این روش کلیه کلاس ها در یک جلسه ماده ی درسی معینی را به ترتیب نوبت درس می گیرد به این ترتیب که در یک زنگ برای تمام کلاس ها طرح درس ریاضی را آماده و ابتدا به یکی از پایه ها بصورت محور چند دقیقه تدریس نموده و پس از تعیین تکلیف به کلاس بعدی می پردازد و همین طور تا سه کلاس

۳- طریقه مشترک محوری و گروهی : ترکیبی از دو روش قبلی می باشد. نکته مهم این که در هر سه روش انعطاف پذیری لازم است.

بخش پنجم: مشکلات، محدودیتها و معایب کلاس های چند پایه

۱- برای تربیت معلملن این کلاس ها، توجه و سرمایه گـذاری فکـری، مـادی لازم صـورت نگرفته و همیشه ضعیف ترین و بی تجربه ترین معلمان به این گونه کلاس ها راه یافته اند

۲- افراد غیرمتخصص به خود اجازه ی دخالت در برنامه ریزی برای این گونه کـلاس هـا را می دهند -۳برخی مشکلات خاص آموزشی ویژه ی این کلاس ها عبارتند از :

الف) کمبود وقت : در صدر این مشکلات قرار دارد بطوری که در یک کلاس ۵ پایه در هفته ۱۳۲ ساعت ماده ی درسی وجود دارد که باید به تمامی پایـه هـا و تمـامی دروس در ایـن مدت اندک پرداخته شود.

ب) نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان این مدارس در جزئیات امر

نا مناسب بودن ترکیب سنی دانش آموزان (که بین ۶ تا ۱۵ سال متغیر است) و حـال آنکـه همه ی آنها در یک کلاس بوده و یک نوع تنبیه و تشویق می شوند.

ت) گرفتارهای خانوادگی دانش آموزان.

ث) ترکیب جنسی دانش آموزان دختر و پسر در یک کلاس

ج) کوچکی فضای آموزشی و کمبود اتاق درس که مشکلاتی مثل : عدم امکان تقسیم پایه ها برای کار گروهی و تدریس مستقل معلم و عدم امکان رعایت مسائل بهداشـتی و وجـود محدودیتها در استفاده از وسایل آموزشی و کمک آموزشی را بدنبال دارد.

ح) نبود محیط غنی و عدم هماهنگی بین آموزش های مدرسه و خانواده.

خ) انتقادات سریع معلمان به علت نامناسب بودن شرایط زندگی و امور آموزشی. د) فقـدان تجهیزات اولیه آموزشی.

مشکلات جنبی و وابسته به شرایط و محدودیتهای مدارس روستایی که برخی از آنها عبارتند از:

الف) عدم سکونت معلمان و رفت و آمدهای مکرر آنها و غیبت هایشان.

ب) تعطیل شدن روزهای پنج شنبه.

پ) سنگینی کار معلم چند پایه.

ت) مسائل انضباطی فراگیران در رابطه با مسائل مختلف کمبود عاطفی، سوء تغذیه، ضعف جسمانی و سایر شرایط زندگی

ث) کوچ کردن فصلی برخی خانواده ها به سایر نقاط.

ج) ترک تحصیل به دلایلی مثل کوچ مسائل اقتصادی و...

چ) عدم نظارت و همکاری خانواده ها در امر تحصیل

. ح) نارضایتی معلمان به دلیل داشتن شرایط سخت.

خ) عدم رعایت برنامه و نظم کلاس داری.

د) ضعف و عقب ماندگی تحصیلی به علت مسائل سالهای قبل.

و) کمبود اطلاعات معلمان در مورد شیوه ی اداره و تدریس در این کلاس

در کنار این همه معایب آیا محاسنی هم می توان برای این کلاس ها ذکر کرد؟

این کلاس ها محاسنی نیز دارند مثل : ۱- رشد اجتماعی، شناختی و عاطفی دانش آموزان ۲- ایجاد زمینه ی یادگیری در بعضی از دروس از جمله ریاضی ۳ -تدریس مشترک برخی از مفاهیم ۴- مرور مطالب برای دانش آموزان پایه های بالاتر و ایجاد زمینه ی یادگیری برای دانش آموزان پایه های پایین تر.

کلاس داری نیز با توجه به اجرای روش های تدریس مختلف می تواند متفاوت باشد، دانش آموزان گروه بندی و تکلیف از سوی معلم ارائه می شود، که در این میان معلم در برخی مواقع باید از تدریس و ارزشیابی فردی هم استفاده کند. وقتی معلم تکلیف ارائه می کند، دانش آموزان دو به دو با یکدیگر تعامل دارند (تعداد گروه بستگی به پایه دارد) و این تعامل در کل با معلم نیز صورت می گیرد که در حین تدریس به عنوان مثال در روش پرسش و پاسخ که تعامل دو طرفه بین معلم و دانش آموزان صورت می گیرد.یکی از مسایل اساسی در کلاس های چند پایه، نیروی انسان است. در این کلاس ها معمولاً معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی، امور اداری مربوط به مدیر، معاون، متصدی امور دفتری و وظایف مربی بهداشت، معلم ورزش و... را نیز عهده دار است و از سوی دیگر او باید به عنوان یک پژوهشگر در آموزش کیفی و یک مشاور اجتماعی نیز ایفای نقش کند. این در حالی است که هیچ انگیزه اجتماعی، اقتصادی ویژه ای برای آن ها فراهم نشده است و افراد علاقمند و شایسته حرفه معلمی تمایلی به خدمت در این کلاس ها ندارند. از سوی دیگر حق معلمان فارغ التحصیلی مراکز تربیت معلم هم برای تدریس در این کلاس ها، آمادگی، اطلاعات و تجربه مناسب ندارند و از هیچ اموزش پیش از خدمتی که زمینه ساز تجربه عملی و تفکر درباره ی تدریس چند پایه باشد، برخوردار نیستند. در مجموع برای معلمان چند پایه آموزش جداگانه وجود ندارد و آن ها ناچارند از طریق تجربه و آزمایش، روش هایی را مورد استفاده قرار دهند و هیچ تدبیری جهت ارتقای توانایی ها و صلاحیت ایشان جهت به کارگیری روش های مؤثر تبادل تجارب و اطلاعات و.... اندیشیده نشده است. این دیدگاه که معلمان آموزش دیده برای تدریس تک پایه به طور اتوماتیک می توانند در کلاس های چند پایه تدریس کنند، غیر قابل قبول است و مخصوصاً که از کم تجربه ترین افراد در دسترس (سرباز معلم، آموزشیاران نهضت سواد آموزی، بومیان با سواد و....) برای اداره این کلاس ها استفاده می شود. در مجموع مشکلات خاصی همچون کمبود وقت، نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان مدارس چند پایه در امر تدریس و کلاس داری حرفه ای، نا مناسب بودن فضای آموزشی و کمبود کلاس درس، عدم هماهنگی بین مدرسه و خانواده و کمبود تجهیزات آموزشی منجر به نارضایتی معلمان می گردد مخصوصاً در مواردی که معلم به

عنوان مدیر، دفتر دار، خدمتگزار، معاون، نامه رسان هم ایفای نقش مـی کنـد. و در کـلاس نیز باید بیش از یک معلم تک پایه مهارت، توانایی و اطلاعات داشته باشد.

بخش ششم: مشکلات خاص کلاس های چندپایه و راه حل های پیشنهادی

مشکلات کلاس های چندپایه را دردو بخش آموزشی و غیر آموزشی بحث کرده و برای هـر کدام چند راه حل ارائه می دهیم:

الف: مشکلات آموزشی

کمبود وقت: برابر جدول دروس مصـوب وزارت آمـوزش و پـرورش هـر پایـه ابتـدایی ۲۴ ساعت در هفته درس دارد.اگر کلاس پنج پایه باشد، معلم باید ۱۲۰ ساعت فعالیت آموزشی و تدریس را در قالب ۲۴ ساعت برنامه ریزی کند.، در واقع فرصت های یاددهی و یادگیری در یک کلاس پنج پایه به یک پنجم کاهش می یابد.

راه حل ۱: کاهش دادن پایه ها:با توجه به این که معمولاً معلمان کلاس های چند پایـه در محل خدمت خود بیتوته می کنند، می توانند برنامه ی آموزش و تدریس خود را برمبنای ۳ پایه در صبح و ۲ پایه در بعدازظهر طرح ریزی کنند. به این معنا ضمن این که همـه دانـش آموزان تحت تعلیم در مدرسه حضور دارند، در نوبت صبح فقط سه پایه به عنوان محـور در کار یادگیری شرکت دارند و دو پایه دیگر به انجام تکالیف، فعالیـت هـای پژوهشـی، دسـت ورزی، فعالیت های هنری و تربیت بدنی و... مشغولند.

این روش علاوه بر افزایش ۴۰ درصدی وقت در فرایند آموزشی، در صورت نزدیک بودن پایه ها به همدیگر، ازلحاظ روانی منجر به احساس آرامش دانـش آمـوزان مـی شـودو مـدیریت کلاس را تسهیل می نماید.

راه حل ۲: تفاوت زمان استراحت: در مدارس ابتدایی بعـد از هـر ۴۵ دقیقـه آمـوزش، ۱۵ دقیقه برای استراحت برنامه ریزی شده است که هر کلاس در طول روز ۳ بـار از فرصـت استراحت استفاده می کند. اگر زمان استراحت طوری تنظیم شود که دانش آموزان به طـور

متناوب از این فرصت بهره گیرند، به میزان قابل ملاحظه ای در زمان صرفه جویی خواهد شد. با این روش فقط معلم کلاس مربوطه دچار مشکل می شود که می تواند با برنامه ریزی دقیق این نقیصه را جبران نماید.

راه حل ۳: استفاده از وجود شاگرد معلم: استفاده از برخی دانش آموزان برای تدریس به بعضی دیگر، پدیده جدیدی نیست. این روش آموزش که با عنوان های مختلف مانند شاگرد معلم، معلمیار، خلیفه و... نامیده می شود برای اولین بار پیش از قرن هیجدهم در انگلستان برای مبارزه با نابرابری های آموزشی مطرح شد و در مدارس مونته – سوری نیز مورد استفاده قرار گرفت. سابقه این نوع از آموزش در ایران به مکتب خانه های قدیم بر می گردد.این روش در حال حاضر در کشورهای اروپایی از جمله انگلستان، فرانسه، سوئد، بلژیک و روسیه مورد استفاده قرار می گیرد.در این روش از دانش آموزان مستعدتر پایه های بالاتر در جهت نظارت بر گروه های خود آموز استفاده می شود. از مزایای این روش می توان به جبران کمبود ساعات آموزشی، آموزش انفرادی به دانش آموزان ضعیف از لحاظ عاطفی و اجتماعی و درسی، ایجاد اعتماد به نفس و نگرش مثبت به خود در دانش آموزان معلم یار و تقویت احساس استقلال و عدم وابستگی و...جهت رفع موانع موجود بر سر راه اجرای این روش می توان با عوض کردن هر ماه یک بار شاگرد معلم، از افت تحصیلی او جلوگیری به عمل آورد و از دانش آموزان مستعد دیگردر زمینه درسی برای این منظور استفاده کرد.راهکار مفید دیگری که نگارنده این جملات سال ها از آن استفاده نموده، شاگرد معلم هم پایه است. به این صورت که از هر پایه یکی از دانش آموزان برتر نقش معلم را در برنامه خود آموزی ایفا می کند.

- **راه حل های دیگر**

۱- حذف فرصت اختصاص داده شده برای حضور و غیاب دانش آموزان

۲-ثبت فعالیت های فرایند آموزش در خارج از وقت آموزش

۳- تصحیح املا و انشا و بررسی مشق دانش آموزان در خارج از وقت آموزش

۴- تعیین یک زمان خاص در خارج از وقت آموزش برای پاسخگویی به ارباب رجوع

۵-هماهنگی با مدیریت روستاهای هم جوارجهت انجام امور مدیریتی و مراجعه به اداره

فقدان تجهیزات آموزشی: اثرات استفاده از تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی در تعمیق یادگیری بر کسی پوشیده نیست. اما متاسفانه کلاس های چندپایه به دو دلیل فاقد آن هستند :

۱- پایین بودن سرانه دانش آموزی

۲- در اولویت قرار نداشتن مدارس چند پایه در هنگام توزیع وسایل آموزشی رایگان از جانب اداره.

- **راه حل ها**

۱- تهیه پاره ای از این وسایل در زنگ هنر توسط دانش آموزان مانند دسته های ده تایی، چرتکه آموزشی و... به عنوان کاردستی

۲- برنامه ریزی و تدوین پاره ای از فعالیت ها برای یک روز مشخص و امانت گرفتن این گونه وسایل از مدارس برخوردار.

۳- دعوت از آزمایشگاه سیّار در روزی که برنامه اجرای چند فعالیت و آزمایش تدوین گردیده است.

۴- طرح مشکل با انجمن اولیا و مربیان و ارائه راهکارهای لازم از جانب معلم جهت تهیه و ساخت وسایل آموزشی.

کمبود اطلاعات و تجارب معلمان کلاس های چند پایه: کمبود اطلاعات معلمان تنها در بعد آموزشی و علمی خلاصه نمی شود، بلکه در مسائل تربیتی، روانشناسی و مهم تر از آن ها کمبود تجربه های عملی آنان است که موضوع را پیچیده تر می کند.

- **راه حل ها**

۱- مطالعه منابع، کتاب ها، مجلات آموزشی و تربیتی و نتایج پژوهش های جدید در زمینه شغلی

۲- درخواست از اداره جهت تشکیل جلسات و کارگاه های آموزشی

۳- بازدید از کلاس های معلمان موفق در اداره کلاس های چندپایه

ضعف بنیه علمی دانش آموزان : در این که دانش آموزان کلاس های چندپایه با این همه مشکلات، نسبت به دانش آموزان در کلاس های عادی ضعیف هستند، شکی نیست. اما این مشکل، تمام مشکلات دیگر را توجیه نمی کند.

- **راه حل ها**

۱- یادآوری و مرور درس های سال قبل در آغاز سال تحصیلی به مدت دو الی سه هفته

۲- اجرای آزمون تشخیصی در ابتدای سال از پایه پایین تر بعد از مرور درس های سال قبل

۳- تغییر شیوه های آموزشی به نوعی که مشارکت فردی و فعال دانش آموز را در فعالیت های گروهی به همراه داشته باشد و آموخته ها را برای دانش آموزان معنادار سازد، تا بتوانند آن ها را در زندگی خود به کاربرند.

- **مناطق دوزبانه**

سیستم متمرکز آموزش و پرورش و یادگیری زبان رسمی و معیار در کشور ما، مشکلی است که فکرمتخصصان امر تعلیم و تربیت را بـه خـود مشـغول کـرده اسـت. ارائـه راهکارهـایی همچون دایر نمودن کلاس های یک ماهه آمادگی در مناطق دو زبانه برای پایه اول ابتدایی از جمله اقداماتی است که مستلزم صرف هزینه زیاد و بهره منـدی بسـیار کـم اسـت.گرچه توسعه رسانه های جمعی و گروهی و گسترش دامنه آن به روستاها تا حدودی به رفـع ایـن نقیصه کمک کرده است، اما نتایج پژوهشها و تحقیقات انجـام گرفتـه در ایـن زمینـه وضـع نگران کننده ای را نشان می دهد. در یکی از این مطالعات اثبات شده که ۸۶ درصد دانـش آموزان در هنگام بیان یک واقعه به زبان مادری احساس و شور و هیجان خـود را ابـراز مـی کنند اما در تکلم به زبان فارسی ۴۹ درصد ازحرف های خود را حذف کرده و بدون احساس قبلی بیان می نمایند. در تحقیق دیگری مشخص شد که سـطح زبـان بیـانی و دریـافتی دو زبانه ها نسبت به یک زبانه ها به صورت معناداری پایین تر است.

- **راه حل ها**

۱- ایجاد عادت به مطالعه از طریق کتاب های داستان و کتب آموزشی و علمی که به زبـان معیار (فارسی) نوشته شده است.

۲-تا زمانی که احساس می کنید تکلم به زبان معیار در ارتباط شما و دانش آموزان مشکلی ایجاد نمی کند، به زبان فارسی صحبت کنید. در غیر این صورت موضوع را با جملات کوتـاه به زبان مادری توضیح دهید.

۳-از دانش آموزان بخواهید در ساعات درس انشا یا فارسـی داسـتان هـای کوتـاه بـه زبـان مادری را به زبان فارسی ترجمه کنند.

۴- به دانش آموزان توصیه کنید برای خود دفتری تحت عنوان « دفتر خاطره » تهیه کـرده و حوادث و فعالیت های جالب روزانه را در آن گزارش نویسی کنند.

۵- از دانش آموزان بخواهید فیلم ها،کارتون های تلویزیونی، اخبار، وضعیت آب و هوا و... را یادداشت کنند و در کلاس با فن ایفای نقش اجرا نمایند.

ب: مشکلات غیر آموزشی کلاس های چندپایه

۱- عدم مشارکت و رسیدگی اولیا ی دانش آموزان در امر تحصیل فرزندان خود

۲- فقر مالی اولیا

۳- سنگینی حجم کار مدیر آموزگاران در مدارس دارای کلاس های چند پایه

۴- بی ثباتی نیروی انسانی

۵- سوء تغذیه

۶- غیبت بیش از حد دانش آموزان

۷- پایین بودن سرانه دانش آموزی در مدارس چندپایه

۸-فضای نامناسب آموزشی

۹-کمبود امکانات بهداشتی

۱۰-غیبت معلمان به دلیل عدم بیتوته در روستا

هرکدام از موضوعات فوق نیازمند تشریح و بازشناسی و ارائه راهکارهای مناسب و مفید می باشد که در این اندک مطالب نمی گنجد.امید است در فرصت های دیگر مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

بخش پنجم: محدودیت ها و استراتژی های تقویت فعالیت چندپایه

آنچه بعنوان محدودیت و استراتژی تقویت بیان می شود برگرفته از پروژه پژوهش بین المللی در پرو، سریلانکا و ویتنام. به نقل از والاس و مثوت (۱۳۸۴) مترجم زرافشان می

باشد باتوجه به تجربیاتی که در کلاس های چند پایه داشته ام این محدودیت ها و استراتژی های تقویت کلاس های چند پایه را هماهنگ و منطبق با محدودیت ها ی کلاس های چند پایه در شهرستان لردگان می دانم و استراتژی های تقویت کلاس های چند پایه را مناسب برای بهبود وضعیت کلاس های چند پایه در این شهرستان و توابع می دانم.

محدودیت ها	استراتژی ها
فقر و نبود در هم تنیدگی برنامه های آموزش و پرورش و بهداشت	بنا کردن همکاری در سطوح مختلف،به خصوص بین آموزش و پرورش، توسعه ی اقتصاد و بهداشت. تربیت معلمان به عنوان انسان های چند مهارتی با توانایی های تقویت شده در ارتقای بهداشت، کشاورزی و تجارب خود. اطمینان از این که مدرسه امکانات لازم را برای دفع بهداشتی فضولات، آب پاک برای آشامیدن و آب برای شست و شوی دست ها دارد.
کمبود های آموزشی مرتبط با موقعیت واقعی آموزشی همه ی تدریس به صورت تئوری بدون هیچ عمل	یادگیری در محیط واقعی. فراهم آوردن آموزش برای معلمان. ایجاد آموزش های عملی بیش تر در محیط واقعی. تشویق معلمان به این که یادگیرندگانی فعال، حل کنندگان مسائل و از تجربه گران و نوآوران باشند.
معلمان از نظر فردی و حرفه ای در محیطی جدامانده کار می کنند.	رسیدگی و حمایت از دور افتاده ترین معلمان. ایجاد برنامه ی رشد مداوم معلم برای به کارگیری آن در کار خود و ایجاد تغییرات در آن.

	امکان ایجاد مواد آموزش از راه دور، برای زمینه های کار حرفه ای و برای ارتقای کیفیت های ضمن خدمت.
نبود محیطی تحصیل کرده برای کمک به یادگیری	ایجاد مدارس دور افتاده با جعبه های منبع برای ساخت ابزار های آموزشی و بازی های بچه ها. ایجاد یک کتابخانه ی کوچک سیّار با کتاب های تصویری و کمدی و روزنامه ها.
نبود ارتباط محلی در برنامه درسی	کمک به معلمان برای ۱۵ درصد تغییر و تشویق آنان به درگیر کردن اولیا در امور.
نبود منابع شامل ابزار های آموزشی و مواد یادگیری	تجهیز معلمان به قیچی، کاغذ، مداد شمعی و رنگ. معلمان را آموزش بدهید و آنان را به ساخت و به کار گیری منابع محلی تشویق کنید. یادآور شوید که ابزار های آموزشی می توانند از موادی مانند چوب، بطری، سنگ، قوطی و... ساخته شوند. یادآور شوید که منابع انسانی نیز در دسترس اند، اعم از کودکان یا بزرگسالان.
شزایط فقیرانه ی کلاس های درس و اندازه ی کوچک برخی از آن ها	مطمئن شوید که کلاس های درس از یک حداقل شرایط اساسی مانند دیوار ها و پشت بام ضد آب برخوردار باشند.
شرایط بسیار فقیرانه ی کودکانی که در مدارس شبانه روزی زندگی می کنند.	تقویت همکاری با اولیا و ایجاد پشتیبانی اضافی، به طوری که کودکان در سرما و گرسنگی نبوده و بدون نظارت و مراقبت نباشند. ایجاد منابع مالی برای کمیته ی آموزش و پرورش روستایی.

بخش ششم: نگرش منفی نسبت به تدریس در کلاس های چند پایه

- **نبودن آموزش های پیش از خدمت و ضمن خدمت**

در کشور ما طرح و برنامه ای جامع و مناسب برای بهبود وضعیت آموزش در کلاس های چند پایه تا کنون طراحی نشده است. با توجه به مطالعات تطبیقی و تجربه تدریس در کلاس های چند پایه چالش های اساسی پیش روی این کلاس های در کشور ما عبارتند از:

- **عدم توجه به تربیت معلم برای کلاس های چند پایه**

در کشور ما یک کتاب ۵۰ صفحه ای در مورد چگونگی تنظیم برنامه کلاسی مدارس چند پایه در مراکز تربیت معلم تدریس می شود، مهارتهای مورد نیاز برای اداره ی کلاس های چند پایه در دانشگاه های تربیت معلم به آموزگاران آموزش داده نمی شود. متأسفانه در مقطع کارشناسی ارشد آموزش دبستانی در مورد کلاس های چند پایه هیچ گونه آموزشی به دانشجو یان ارائه نمی شود. امروزه ۲۸ هزار مدرسه به صورت مدیر آموزگاری در کشور اداره می شوند (رحیمی. ۱۳۸۷). معلمان برای اداره این کلاس ها به آموزش های خاص نیاز دارند.

- **نبودن برنامه درسی مناسب کلاس های چند پایه یا عدم تعدیل برنامه درسی ملی**

برنامه درسی ملی در کشور ما برای کلاس های تک پایه طراحی شده اند. حال متون درسی را که پنج معلم در مدارس عادی تدریس با مشکلات زیادی می کنند. ما انتظار داریم یک معلم با نگذراندن آموز ش های خاص برای اداره کلاس های چند پایه کار پنج معلم را در یک کلاس انجام دهد کلیه متون برنامه درسی ملی را بدون کم کاست به دانش آموزان

تدریس کنند. تعدیل برنامه درسی توسط معلمان و هماهنگ کردن آن با نیاز های کودکـان و اهداف کلاس های چند پایه صورت نمی پذیرد.

«این مسئولیت معلم محلی است که برنامه ی درسی را برای دست یابی به اهداف مدرسه ای خاص و شرایط اجتماعی آن تعدیل کند. یک برنامه ی درسی رسمی، بخشـی از فراینـد آموزش معلمان عادی است. برنامه ی درسی رسمی برای آن که در یک کلاس چند پایه نیز مؤثر باشد، باید با شرایط محلی، هماهنگی مورد نیاز را داشته باشد. این تعدیل، به اطلاعات معلم درباره دانش آموزان، اولیای ایشـان و رفتارهـای آنـان در درون جامعـه بسـتگی دارد؛ همانگونه که بسـته بـه نیـاز هـای ویـژه ی جامعـه اسـت.»(والاس. مثـوت.۱۳۸۴. متـرجم زرافشان.ص۹۱). معلمان راهنما تعلیماتی در بازدید های تکراری خـود فقـط بـه ارزشـیابی سطحی دانش آموزان می پردازند. هیچ خبری از آمـوزش راهبـرد هـای تـدریس و تعـدیل برنامه درسی به معلمان چند پایه و تک پایه توسط معلمان راهنما یا بازرسان وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

با توجه به شرایط مناطق بخصوص مناطق محروم، وجود این نوع کلاس هـا کـاملاً ضـروری بوده و این کلاس ها توأم با مشکلات، محدودیتها، معایب، نقاط ضعف و همچنین نقاط قوت و محاسنی هستند که آموزش و پرورش باید در جهـت کـاهش نقـاط ضـعف، محـدودیت و مشکلات و همچنین تقویت نقاط قوت این گونه کلاس ها با توجه به ایـن کـه تعـداد قابـل توجهی از دانش آموزان را پوشش می دهد بکوشد برخی را هکارهای پیشنهادی عبارتند از: ضرورت تقویت مراکز تربیت معلم و گنجاندن واحدی با عنوان کلاس های چند پایـه در آن تا موقع رفع ضرورت و گذراندن کارورزی کلاس های چند پایه.استفاده از معلمان کمکـی و نیمه حرفه ای مثل ناظران که در تدریس به معلمان کمک می کنند بویژه اگر عضو جامعـه ی محلی باشند.استفاده از معلمان همسال و همتا یعنی کودکان دارای توانـایی تـدریس بـه عنوان کمک معلم و تحت نظارت او.افراد جامعه والدینی که می توانند در فرآیند تدریس به

نحو مؤثری مورد استفاده قرار گیرند، این امر می تواند ارتباط نزدیکی بین جامعه و مدرسه نیز ایجاد کند.در نظر گرفتن تسهیلات ویژه برای این گونه معلمان و افزایش حقوق و مزایا.

- **رهنمودهایی جهت مدیریت مؤثر در کلاس های چند پایه**

۱) معلم کلاس درس چند پایه باید روشها، فنون و راهبردهای متعدد مؤثری برای تدریس آماده بوده و به طور اثر گذاری آنها را برای جلب رضایت مندی دانش آموزان به کار گیرد.

۲) در کلاس های درس چند پایه، دانش آموزانی با سنین مختلف و توانایی متفاوت حضور دارند معلم نباید و نمی تواند فقط با تکیه بر یک روش به ارائه محتوا بپردازد.

۳) معلم باید طرح درس روزانه اش را به دقت آماده کند تا دانش آموزان پایه های مختلف را به انجام انواعی از فعالیت های یادگیری سودمند وادار سازد.

۴) به کارگیری راهبردهای تدریس باید همراه با انعطاف پذیری باشد. در برخی مواقع نیاز است برای اثر گذاری بیشتر، راهبردهای تدریس با توجه به نوع محتوا و نیازمندی دانش آموزان مورد بازنگری قرار گیرد.

۵) گروهبندی بر پایه توانمندی را به عنوان یک راه کار در نظر گرفته شود برای تدریس دو سویه و انجام تدریس جبرانی فراهم می کند. گروه بندی بر پایه های تحصیلی غیر یکسان در کلاس های چند پایه فرصت مناسبی برای فعالیت های مشارکتی و پویا فراهم می کند.

۶) گاهی فعالیت یکسان را برای همه دانش آموزان کلاس ارائه شود. شمار زیادی از فعالیت ها را می توان طراحی کرد که دانش آموزان پایه های اول تا پنجم در انجام دادن آن ها شرکت کنند.

۷) معلم شرایطی ایجاد کند تا دانش آموزان از همدیگر یا بگیرند. نظر به اینکه در بسیاری از موارد یاد گیرندگان بزرگسال الگوی یادگیری بسیار خوبی برای یادگیرندگان تازه کارند.

۸) مشارکت در گروه های یادگیری به مثابه یک عضو فعال گروه برای مثال معلم می تواند خود را به عنوان عضوی در گروه یادگیری دانش آموزان پایه سوم، چهارم و پنجم دبستان نماید.

۹) معلم کلاس درس چند پایه متوجه توانایی طبیعی دانش آموزان برای شناخت و کنجکاوی باشد و بر پایه این ویژگی دانش آموزان فعالیت های یادگیری مناسبی را طراحی و به آنان ارائه دهد.

منابع و مآخذ

- آقازاده، احمد، (۱۳۸۶)، آموزش و پرورش تطبیقی، ۸۶ - ۷۸
- الماسی، علی محمد،(۱۳۸۶)، تاریخ تحول آموزش و پرورش در اسلام و ایران، تهران انتشارات رشد، ۳۹ - ۳۷
- نیکبخت، یوسفعلی، (۱۳۸۵)، مقایسه وضعیت آموزشی دانش آموزان کلاسهای چند پایه با کلاسهای عادی (تک پایه) در دوره ابتدایی، شورای تحقیقاتی اصفهان، ۸۸ - ۷۹
- برچ، ایان و لالی، مابیک، تدریس چند پایه در مدارس ابتدایی، ترجمه پریوش جعفری، (چاپ اول ۱۳۷۹)، تهران، دفتر همکاریهای علمی بین المللی وزارت آموزش و پرورش و انتشارات فرا شناختی اندیشه.۲۱۵ - ۱۹۸
- رئوف رضایی، رضا، (۱۳۸۵) ، برنامه ریزی تدریس و اداره کلاس های چند پایه، چاپ کامران.۱۱۵ - ۱۱۱
- مصاحبه، رحمتی، جهانگیر معلم کلاس ۴ پایه، ۱۳۸۶